

УДК 821.111(73)

АНТОЛОГИЯ КАК ФОРМА СИСТЕМАТИЗАЦИИ И ПОПУЛЯРИЗАЦИИ АМЕРИКАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ О ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ

З. И. ТРЕТЬЯК¹⁾

¹⁾Полоцкий государственный университет им. Евфросинии Полоцкой,
пер. Стрелецкий, 4, 211415, г. Полоцк, Беларусь

Аннотация. Рассмотрены антологии «Армагеддон. Мировая война в литературе», «Люди на войне», «Первая мировая война в американской художественной литературе: антология короткой прозы», опубликованные в США за сто лет после окончания Первой мировой войны. Определена их роль в популяризации наследия Т. Бойда, Э. Э. Каммингса, К. Э. Портер, Л. Столлинга, К. Сэндбурга, Дж. Б. Уортона, Б. Шинделя и формировании национального литературного канона, в который вошли произведения Дж. Дос Пассоса, У. Фолкнера, Э. Хемингуэя. Изучены подходы составителей к систематизации стилистически и тематически разнообразного литературного, художественного и документального материала. Обозначена роль читателя, который, анализируя предлагаемые произведения, замечает, что самостоятельные литературно-художественные единицы становятся взаимодополняющими, начинают функционировать как целостность, наделенная высоким суггестивным потенциалом, в котором заметны определенные тематические доминанты, аллюзии, символы.

Ключевые слова: Первая мировая война; американская литература; военная литература; антология; мемориализация; комплементарность; суггестивность; литературный канон.

АНТАЛОГІЯ ЯК ФОРМА СІСТЭМАТЫЗАЦЫІ І ПАПУЛЯРЫЗАЦЫІ АМЕРЫКАНСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ПРА ПЕРШУЮ СУСВЕТНУЮ ВАЙНУ

З. І. ТРАЦЦЯК^{1*}

^{1*)}Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт імя Еўфрасінні Полацкай,
зав. Стралецкі, 4, 211415, г. Полацк, Беларусь

Анатацыя. Разгледжаны анталогіі «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры», «Людзі на вайне», «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы», выдадзеныя ў ЗША за сто гадоў пасля заканчэння Першай сусветнай вайны. Адзначана іх роля ў фарміраванні нацыянальнага літаратурнага канона, куды ўвайшлі творы Дж. Дос Пасаса, У. Фолкнера, Э. Хемінгуэя, і папулярызацыі спадчыны Т. Бойда, Э. Э. Камінгса, К. Э. Портэр, Л. Столінга, К. Сэндбурга, Дж. Б. Уортана, Б. Шындэля. Даследаваны падыходы ўкладальнікаў да сістэматызацыі стылістычна і тэматычна разнастайнага літаратурна-мастацкага і дакументальнага матэрыялу. Акрэслена роля чытача, які, аналізуючы прапанаваныя творы, заўважае, што самастойныя

Образец цитирования:

Третьяк ЗИ. Антология как форма систематизации и популяризации американской литературы о Первой мировой войне. *Вестник Белорусского государственного университета. Филология*. 2025;1:25–30.
EDN: CHOEXG

For citation:

Tratsiak ZI. Anthology as a form of systematisation and popularisation of American literature about the World War I. *Journal of the Belarusian State University. Philology*. 2025;1:25–30. Belarusian.
EDN: CHOEXG

Автор:

Зоя Ивановна Третьяк – доктор филологических наук, доцент; профессор кафедры мировой литературы и иностранных языков гуманитарного факультета.

Author:

Zoya I. Tratsiak, doctor of science (philology), docent; professor at the department of world literature and foreign languages, faculty of humanities.
zoya.tretyak@rambler.ru

літаратурна-мастацкія адзінкі пачынаюць функцыянаваць як камплементарная цэласнасць, надзеленая высокім сугестыўным патэнцыялам, дзе заўважаюцца адмысловыя тэматычныя дамінанты, алюзіі, сімвалы.

Ключавыя словы: Першая сусветная вайна; літаратура ЗША; ваенная літаратура; анталогія; мемарыялізацыя; камплементарнасць; сугестыўнасць; літаратурны канон.

ANTHOLOGY AS A FORM OF SYSTEMATISATION AND POPULARISATION OF AMERICAN LITERATURE ABOUT THE WORLD WAR I

Z. I. TRATSIAK^a

^a*Euphrosyne Polotskaya State University of Polotsk, 4 Stralecki Lane, Polack 211415, Belarus*

Abstract. Anthologies «Armageddon. The World War in literature», «Men at war», «World War I in American fiction: an anthology of short stories» published in the USA throughout the century after the end of the World War I are studied. Their role in the formation of the national literary canon (including the works by J. Dos Passos, W. Faulkner, E. Hemingway) and popularisation of T. Boyd's, E. E. Cummings's, K. A. Porter's, L. Stallings's, C. Sandburg's, J. B. Wharton's, B. Schindel's legacy is highlighted. The compilers' approaches to the systematisation of stylistically and thematically diverse literary, artistic and documentary material are studied. The role of the reader is outlined. Analysing the works proposed, the reader notices that independent literary and artistic units begin to function as a complementary unity, endowed with a highly suggestive potential, where special thematic dominants, allusions, symbols are noticed.

Keywords: World War I; American literature; war literature; anthology; memorialisation; complementarity; suggestiveness; literary canon.

Уводзіны

Анталогія твораў пра Першую сусветную вайну – адмысловая форма сістэматызацыі і мемарыялізацыі літаратурна-мастацкай спадчыны, прысвечанай падзеям 1914–1918 гг. Падобнае выданне не толькі дапамагае ў навігацыі па прасторах прозы, паэзіі і драматургіі на ваенную тэматыку, але і паскарае фарміраванне нацыянальнага і сусветнага літаратурнага канонаў, якія з цягам часу трансфармаваліся. Тым не менш у іх захоўвалася памяць пра рэпрэзентатыўныя тэксты, што разам з падручнікамі па гісторыі, а таксама дакументамі і артэфактамі эпохі ўплывалі на ўяўленні пра сусветны канфлікт новых пакаленняў чытачоў. Звышмэта анталогіі – стварэнне сінтэзаванага малюнка вайны, што немагчыма ў межах асобнага твора (нават вялікай апаਵядальнай формы). Абмежаваны паводле фармальна-змястоўных крытэрыяў, адзін твор не можа ўключыць усе канцэптуальна значныя праявы сусветнага канфлікту, вартыя ўвагі чытача, які знаёміцца з падзеямі 1914–1918 гг. і ваеннай літаратурай з пэўнай часовай дыстанцыі. Канцэпцыя любой анталогіі дастаткова суб'ектыўная, бо выбар тэкстаў, прапанаваных у камплементарным адзінстве, заўсёды залежыць ад задумы ўкладальніка. У анталагічным зборніку паміж яго фрагментамі ўзнікаюць новыя сэнсавыя сувязі, якія не былі гіпатэтычна прадугледжаны аўтарамі асобных твораў.

Матэрыяламі даследавання сталі анталогіі «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры» (1930), «Людзі на вайне» (1942), «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы» (2014). Гэтыя выданні прапануюць адметны погляд укладальнікаў з ЗША на літаратуру пра Першую сусветную вайну. Адметнасць тут залежыць ад нацыянальна маркіраванай рэцэпцыі падзей 1914–1918 гг., спецыфікі амерыканскага літаратурнага працэсу, глыбіні і яркасці асабістага вопыту (Ю. Лорке і Э. Хемінгуэй) і персанальных навуковых інтарэсаў (С. Траут, С. Эмерт) укладальнікаў. Згаданыя анталогіі прэзентуюць паказальныя метадалагічныя падыходы да сістэматызацыі тэкстаў на тэму Першай сусветнай вайны: уключэнне падобных твораў у шырокі дыяхронны і сінхронны інтэрнацыянальны кантэксты («Людзі на вайне»); праца выключна з сінхронным інтэрнацыянальным кантэкстам, спалучэнне мастацкага і дакументальнага складнікаў («Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры»); аналіз сінхроннага нацыянальнага кантэксту («Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы»). Прапанаваныя стратэгіі дазволілі адлюстраваць глабальны ўзброены канфлікт з розных пунктаў гледжання.

Вынікі і іх абмеркаванне

Ва ўводзінах да кожнага з выданняў сцісла фармулюецца мэта іх стварэння. Так, Ю. Лорке адзначаў, што праз дзесяць гадоў пасля заканчэння вайны «людзі пачалі ўжо гаварыць пра Вялікую вайну так, як яны некалі разважалі пра землятрэс у Месіне. Вельмі хутка яны пачнуць казаць пра яе ўсё тое, што кажуць пра вайну ў Троі»¹ [1, р. 21]. Ён падкрэсліваў: «Аднавіць у адным томе хаця б нейкі малонак вялікай гістарычнай падзеі, пакуль яе абрысы не зробіцца невыразнымі ў свядомасці сведкаў, – пра гэта, прынамсі, марыў укладальнік анталогіі» [1, р. 27].

Ва ўступе да анталогіі «Людзі на вайне» Э. Хемінгуэй расказаў пра прыныцы, пакладзеныя ў аснову кнігі. Выданне выглядала амбіцыйным, бо рэдакцыйны савет імкнуўся хаця б фрагментарна прасачыць гісторыю сусветнай літаратурнай баталістыкі пачынаючы з біблейскіх часоў. Прапанаваныя тэксты падводзілі да думкі пра паўтаральнасць тых элементаў, што складаюць абагульнены, недзе пазачасавы вобраз вайны (існаванне ілюзій навабранца-неафіта наконт пытанняў, якія тычацца баявых дзеянняў, знаёмства з ваеннай будзённасцю, адчуванне жаху, болю, сутыкненне з воляй выпадку, пераасэнсаванне базавых каштоўнасцей, вяртанне да міру). Ва ўступе падкрэсліваецца адрасаванасць выдання тым, хто патэнцыйна можа стаць удзельнікам узброеных канфліктаў у будучыні. Абапіраючыся на асабісты вопыт, Э. Хемінгуэй падкрэслівае, што яго адаптацыя да франтавога і шпітальнага існавання і вяртанне на радзіму прайшлі б менш траўматычна, калі б у свой час ён пазнаёміўся з падобным праектам, які дапамог бы яму хутчэй пазбавіцца ад ілюзій пра ўласную выбітнасць, уласцівых маладому «ганароваму лейтэнанту» [2, р. 12–13]. Паказальна, што ва ўводзінах укладальнік надае шмат увагі літаратуры пра Першую сусветную вайну. Відавочны яго інтарэс да ўласна гістарычнай падзеі і мастацкай літаратуры на дадзеную тэматыку, да стварэння якой Э. Хемінгуэй і сам меў адносіны.

Ва ўводзінах да кнігі «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы» С. Эмерт і С. Траут разгледзелі жанр апавядання, які пэўны час знаходзіўся ў цені, прыхаваны за раманамі Дж. Дос Пасаса, Э. Э. Камінгса, Э. Коба, Д. Кэнфілд, У. Марча, Л. Столінгса, Д. Трамба, Э. Уортан, У. Фолкнера, Э. Хемінгуэя. У выданні прапанаваны «ўзоры кароткай прозы, прысвечанай Першай сусветнай вайне, супрацьпастаўлены творы высокага мадэрнізму і тыя, што былі змадэляваны паводле ранейшай літаратурнай парадыгмы, пададзены шэдэўры, роўныя творам Ф. С. Фіцджэральда і К. Э. Портэр, і сацыяльна выкрывальныя творы пісьменнікаў больш сціплага таленту... занатаваны бачанне вайны прадстаўнікамі нацыянальнай эліты і апавядання афраамерыканскіх аўтараў» [3, р. 3]. Такі падыход адпавядае наваейшым тэндэнцыям прэзентацыі і вывучэння спадчыны амерыканскіх мастакоў слова, прысвечанай падзеям 1914–1918 гг. Так, Дж. Хэйтак у кнізе «Уводзіны ў амерыканскую ваенную літаратуру» (2018) пастуліравала, што «для амерыканскіх пісьменнікаў значныя мастацкія праблемы звязаны з раскрыццём у творах класавых, расавых і гендарных пытанняў, кожнае з якіх пазначана выбітнай нацыянальнай ідэалогіяй» [4, р. 6].

У першай трэці XX ст. шэраговы чытач са Злучаных Штатаў Амерыкі, зацікаўлены і ўражаны аповедамі сведак падзей 1914–1918 гг., знаёміўся з літаратурай пра Першую сусветную вайну дзякуючы яшчэ аднаму выданню – анталогіі «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры». Рэцэнзенты заўважылі істотныя адметнасці выдання. Так, Л. Дэвіс падкрэсліў, што дадзеная кніга – «спроба пераадолець абмежаванні, уласцівыя асобным творам пра вайну» [5, р. 640]. Менавіта фармат анталогіі дазволіў спалучыць пад адной вокладкай сапраўдны калейдаскоп з уражанняў, успамінаў, аналітычных разваг мастакоў слова, якія падаваліся разам з дакументамі часоў вайны. П. Байтэнюэс, робячы грунтоўны агляд прац, прысвечаных навуковаму асэнсаванню амерыканскай літаратуры пра Першую сусветную вайну, спыняе ўвагу на гэтым выданні, якое характарызуецца ім як найбольш вычарпальны збор мастацкіх твораў на дадзеную тэматыку [6, р. 83].

Укладальнік анталогіі Ю. Лорке прапанаваў інтэрнацыянальны збор прозы і асобных паэтычных твораў, што падкрэсліла татальны характар вайны 1914–1918 гг. Паводле ўкладальніка, яго праца над праектам звязана з падарожжам у Еўропу летам 1929 г., падчас якога ён сустрэўся з С. Цвэйгам. У размове аўстрыйскі пісьменнік адзначыў, што надышоў час стварэння міжнароднай анталогіі, матэрыял якой абіраўся б выключна з улікам мастацкіх вартасцей твора [1, р. 22], а не з улікам прыярытэтнасці грамадзянскай (у прыватнасці, пацыфісцкай) пазіцыі іх аўтара. На радзіме Ю. Лорке пераканаўся, што падыход, якім карысталіся пры складанні анталогій у 1920–1927 гг. (стомленая любымі згадкамі пра сусветны ўзброены канфлікт, «публіка не сцерпіць ніводнай кнігі пра вайну» [1, р. 15]), састарэў. З 1928 г. чытач, які, здавалася, захлынуўся паводкай з кніг, прысвечаных Першай сусветнай вайне, ужо быў гатовы да фармату анталогіі. Розныя па форме і змесце, сродках рэалізацыі аўтарскай задумкі, аднак у многім аналагічныя, шматлікія творы на гэтую тэму патрабавалі тэрміновай сістэматызацыі. На думку ўкладальніка анталогіі

¹Тут і далей пераклад наш. – З. Т.

«Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры», новы ўсплёск цікавасці да ваеннай літаратуры на мяжы 1920–30-х гг. тлумачыцца некалькімі фактарамі: за дзесяць гадоў успрыманне вайны змянілася, бо яна пачала набываць усе ўласцівасці гістарычнага факта (часткова ці цалкам пазбаўленага той эмацыянальнай афарбоўкі, якая абумоўлена вопытам чытача), што, у сваю чаргу, дазволіла ўспрымаць перыпетыі сюжэта як мастацкі вымысел, не пазбаўлены пэўнай займальнасці.

Анталогія складалася з дзесяці частак: «Узнялася бура», «Пад агнём», «Водгулле буры», «Вайна ў гарах, на моры, у пустыні», «У паветры і пад зямлёй», «Недзе там!», «Адценні», «Заканчэнне», «Рэвалюцыя», «Наступствы». Падобны падзел на часткі, на нашу думку, звязаны з жаданнем расказаць адмысловую «гісторыю» сусветнай вайны, якая складаецца з некалькіх «раздзелаў» і падпарадкоўецца ўнутранай логіцы баявых дзеянняў: ад эскалацыі канфлікту ва ўсіх праявах да яго заканчэння і мірнага ўпарадкавання свету. Непасрэдна амерыканскі складнік выдання прадстаўлены фрагментамі з твораў Дж. Дос Пасаса «Тры салдаты», Э. Э. Камінгса «Вялізная камера», Э. Уортан «Францыя змагаецца», У. Фолкнера «Салдацкая ўзнагарода», Э. Хемінгуэя «Бывай, зброя!». У кнігу ўвайшлі тэксты, якія пазней пачалі ўспрымацца як «забытыя творы пра забытую вайну»: верш К. Сэндбурга «Трава», урыўкі з раманаў Т. Бойда «Праз жыта», Л. Столінгса «Плюмз», Б. Шындэля «Залатое паломніцтва» і Дж. Б. Уортана «Атрад».

Структура выдання дазваляе сцвярджаць, што ўжо ў 1930-я гг. перспектывым бачыўся шматаспектны агляд падзей вайны, які стаў дамінаваць на мяжы XX–XXI стст., калі навукоўцы, пераадолюючы інерцыю разгляду літаратуры, прысвечанай падзеям 1914–1918 гг., выключна як прозы страчанага пакалення і брытанскай акупнай паэзіі, звярнуліся да забытых твораў пра вайну на моры і ў паветры, вопыт разведкі, жыццё ваеннапалонных, быццё хворых і параненых, працу пахавальных каманд, сапёраў і медыцынскага персаналу ў шпіталі, побыт дэзерціраў ці цывільных у тыле [7, р. 14].

У анталогію «Людзі на вайне» ўвайшлі 82 тэксты, размеркаваныя па раздзелах «Вайна – частка грамадскіх зносін», «Вайна – зона небяспекі, таму мужнасць – найпершая якасць воіна», «Вайна – сфера фізічных высілкаў і пакут», «Вайна – вобласць няпэўнасці», «Вайна – гаспадарства шанцу», «Вайна – зона рознагалосся», «Вайна патрабуе рашучасці, трываласці і непакіснасці», «Чалавек змагаецца на вайне».

Уласна амерыканская літаратурная баталістыка прэзентавана ўрыўкамі з твораў пра два знакавыя для ЗША ўзброеныя канфлікты: Грамадзянскую вайну (проза С. Крэйна і А. Бірса, спадчына Л. Льюіса) і Першую сусветную вайну (вытрымкі з кніг Д. Паркер, Л. Столінгса, У. Фолкнера, Э. Хемінгуэя). У перавыданні 1955 г. Э. Хемінгуэй падкрэсліў адкрытую структуру кнігі і выказаў меркаванне, што яна пашырыцца за кошт твораў пра ўзброеныя канфлікты, якія апанавалі свет пасля 1945 г. Рэдакцыйны савет звяртаў увагу на тое, што структура анталогіі грунтуецца на назіраннях К. фон Клаўзевіца [2, р. 13], выкладзеных у працы «Пра вайну».

Ва ўступным слове Э. Хемінгуэй падкрэсліў шэраг момантаў, што тычацца ваеннай літаратуры. Вартым абмеркавання аспектам было абазначана пытанне праўдзівасці мастацкага выказвання пра ўзброены канфлікт. Плён рэфлексіі і фантазіі не выключаўся, бо дзякуючы адмысловаму таленту і назіральнасці творцы ён мог пераўзыходзіць праўдзівасць рэчаіснасці (згадаем гісторыю стварэння раманаў С. Крэйна «Пунсовы знак за мужнасць» і Э. Хемінгуэя «Бывай, зброя!)). Здатнасць да рэфлексіі і актыўнасць уяўлення (мадэлявання гіпатэтычных сітуацый), на думку ўкладальніка, кардынальна адрознівалі літаратара з ваенным вопытам ад добрага вайскоўца. Апошні, паводле амерыканскага празаіка, павінен быў забыць прагнастычныя функцыі ўласнай свядомасці, таму што гэта паралізавала волю да дзеяння, адцягвала ўвагу ад змен у апэратыўнай сітуацыі на полі бою. Э. Хемінгуэй лічыў, што якасці здольнага мастака слова і годнага воіна рэдка спалучаліся ў адной асобе [2, р. 24].

Вяртаючыся да пытання праўдзівасці твора пра вайну, Э. Хемінгуэй спыніўся на такім плёне фантазіі, што меў на сабе адбітак свядомага скажэння рэчаіснасці. Падобны «кампраміс з мастакоўскім сумленнем» атаясамліваўся са здрадай мастацтву, дэфармацыяй творчых здольнасцей, і «апраўдацца» было немагчыма ні прапагандысцкімі мэтамі, ні прагай атрымаць станоўчыя рэцэнзіі крытыкаў ці ўхвалу пэўных грамадскіх арганізацый і палітычных дзеячаў [2, р. 14]. Разам з тым надзвычайны натуралізм, адмысловая эстэтызацыя болю, празмерная цікавасць да змененага вайной стану свядомасці адцягвала ўвагу і пісьменніка, і чытача ад не менш значных праблем, звязаных з татальным руйнаваннем. Адзначаючы мастацкія вартасці рамана А. Барбюса «Агонь», Э. Хемінгуэй параўнаў манеру барбюсаўскага апаведу з крыкам. Экзальтаваныя пачуцці, зразумелыя сучасніку падзей, выглядалі недарэчна тэатральнымі ўжо праз некалькі гадоў пасля заканчэння баявых дзеянняў. Нягледзячы на гэтую акалічнасць, падобныя кнігі – помнікі эпохі застаюцца актуальнымі ў сваім спецыфічным фармаце.

Галоўныя інтэнцыі ўкладальнікаў анталогій «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры» і «Людзі на вайне» былі звязаны з недахопам належнай увагі да ваеннай літаратуры ЗША, якая заставалася аддаленай ад заходнееўрапейскага кантэксту; патрабавалася пацвярджэнне яе нацыянальнай адметнасці,

што скасоўвала стэрэатып пра другаснасць літаратурнай баталістыкі пісьменнікаў са Злучаных Штатаў Амерыкі ў параўнанні з творамі мастакоў слова з іншых краін. Па меркаванні ўкладальнікаў анталогіі «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы» ідэя самабытнасці нацыянальнага прыгожага пісьменства, прысвечанага падзеям 1914–1918 гг., патрабуе папулярызаванні ў шырокіх грамадскіх колах. Высновы С. Эмерта і С. Траута грунтуюцца на багатым назапашаным матэрыяле, што дазваляе разважаць пра тэматычную гетэрагеннасць амерыканскай малой прозы пра Першую сусветную вайну, якая ўступае ў палілог з раманами пра ўзброенае супрацьстаянне ў Еўропе. Падобная гетэрагеннасць тлумачылася тым, што «калектыўная памяць пра вялікую вайну раздробнена, яна падзелена на асобныя версіі мінулага, якія не супадаюць, бо кожная з іх падтрымліваецца ўласнымі апантанымі прыхільнікамі» [3, р. 11].

У выданні прапанавана 26 апавяданняў, якія паказваюць вайну з розых ракурсаў: разглядаюць яе з пункту гледжання прапаганды (Д. Кэнфілд «Адпуснік»), апісваюць падзеі праз прызму расчаравання ў гвалце, характэрным перш за ўсё для цывільных (Э. С. Хантынг «Грэшная душа», Дж. Л. Стаут «Прах», М. Бордэн «Роза»), увасабляюць баявыя дзеянні, перажытыя загартаваным вайскоўцам (Л. Столінгс «Вялікі парад»), распавядаюць пра перараджэнне персанажа ў неўротыка (У. Марч «У тыл», Х. Алэн «Прага крыві»). Значнае месца ў анталогіі займаюць творы афраамерыканцаў (К. Колінз «Як Уолтэр вярнуў сабе годнасць», К. Маккэй «Вяртанне салдата») і інш.

Цікава, што ў анталогію малой прозы не ўключана культывае апавяданне Э. Хемінгуэя «Салдацкі дом». Такая сітуацыя тлумачыцца не толькі тонкасцямі захавання аўтарскага права, але і агульнай канцэпцыяй твора. На думку С. Траута, апавяданне было прысвечана не столькі падзеям вайны, колькі праблемам памяці («не асабістым, амаль цалкам пазітыўным, успамінам Крэбса пра вайну, а адсутнасці калектыўнай памяці ў гараджан» [3, р. 24]), якія не мелі магчымасці адэкватна інтэрпрэтаваць перажытае ветэранамі ў Еўропе.

Праблема вылучэння рэпрэзентатыўных тэкстаў пра падзеі 1914–1918 гг. у значнай ступені тычылася анталогій «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры» і «Людзі на вайне». Ю. Лорке і Э. Хемінгуэй бачылі вытокі амерыканскай літаратурнай баталістыкі XX ст. у рамане С. Крэйна «Пунсовы знак за мужнасць». Укладальнікі адзначалі ролю рамана А. Барбюса «Агонь» для сусветнай мастацкай прозы, якая імкнулася асэнсаваць першую ў гісторыі татальную вайну. Так, Ю. Лорке сцвярджаў, што твор французскага пісьменніка «быў першай значнай для любой літаратуры кнігай, якая засведчыла, наколькі рэальныя сцэны ваенных жахаў могуць стаць агіднымі для чалавека з багатай фантазіяй» [1, р. 6]. Укладальнікі анталогіі «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры» палічыў вартымі чытацкай увагі ўрыўкі з твораў Э. Э. Камінгса «Вялізная камера» і Дж. Дос Пасаса «Тры салдаты», апошні з якіх названы «працай абсалютнай шчырасці, выбітнай прывабнасці і глыбіні» [1, р. 15]. Для Э. Хемінгуэя раман – прыклад няўдалага твора, прысвечанага Першай сусветнай вайне, бо «дыялог гучыць фальшыва, а малюнак сапраўднага бою абсалютна не пераконвае» [2, р. 15]. Па гэтай прычыне ніводны ўрывак са знакамітай кнігі не трапіў у анталогію «Людзі на вайне». Сітуацыю не выратавала нават тое, што Дж. Дос Пасас пісаў раман у тым ліку і пад уплывам спадчыны А. Барбюса, ухваленай Э. Хемінгуэем. Укладальнікі анталогіі «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы» засяродзіліся на апавяданнях, большасць з якіх ніколі не ўваходзілі ў літаратурны канон. Тым не менш гэтыя творы дазвалялі меркаваць пра тэматычную разнастайнасць прозы ЗША пра падзеі 1914–1918 гг.

Заклучэнне

Вывучэнне анталогій твораў, прысвечаных Першай сусветнай вайне, дазваляе сцвердзіць важную ролю падобных выданняў у мемарыялізацыі падзей 1914–1918 гг., сістэматызацыі шматмернага і складанага для інтэрпрэтацыі феномена ваеннай літаратуры. Анталогіі «Армагедон. Сусветная вайна ў літаратуры», «Людзі на вайне», «Першая сусветная вайна ў амерыканскай мастацкай літаратуры: анталогія малой прозы», укладзеныя ў ЗША, успрымаюцца як нацыянальнамаркіраваная форма камунікацыі з чытачом. Гэты чытач, з аднаго боку, рэканструюе інтэнцыі кожнага з мастакоў слова, творы якога змешчаны ў выданні, і суадносіць іх з мэтамі ўкладальнікаў, якія з усёй масы матэрыялу выбіралі пэўныя літаратурныя помнікі эпохі, а з другога – карэктіруе ўласныя ўяўленні пра вайну і народжаную ёю паэтычную і праявістую спадчыну. Вынікам працы рэдакцыйнага савета стала адмысловае камплементарнае адзінства: застаючыся самакаштоўнай фармальна-змястоўнай адзінкай, кожны твор уступае ў палілог з іншымі, і такім чынам нараджаецца сістэма аналогій і супадзенняў, тэматычных дамінант, вылучэнне і інтэрпрэтацыя якіх залежаць ад спрактыкаванасці чытача, яго здольнасці да аналітычнага ўспрымання вялікага масіву інфармацыі. Разгледжаныя ў артыкуле анталогіі дапамаглі пераадолець спрошчаныя погляды на літаратуру пра Першую сусветную вайну, бо, паводле звыклых стэрэатыпаў, найбольш аўтарытэтнымі творами на гэтую тэму прызнаваліся брытанская акапія паэзія і проза прадстаўнікоў страчанага пакалення.

Укладальнікі падкрэслілі тэматычную разнастайнасць твораў, значна шырэйшую за банальныя ўяўленні пра літаратуру, прысвечаную Першай сусветнай вайне. Уласна амерыканская славеснасць разгледжана ў рэчышчы пераемнасці пэўных традыцый, якія аб'ядналі прозу пра Грамадзянскую вайну ў ЗША і падзеі 1914–1918 гг. (урыўкі з твораў Т. Бойда, Э. Э. Камінгса, Дж. Дос Пасаса, Л. Столінгса, К. Сэндбурга, Э. Уортан, Дж. Б. Уортана, У. Фолкнера, Э. Хемінгуэя, Б. Шындэля).

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Lohrke E, editor. *Armageddon. The World War in literature*. New York: Jonathan Cape and Harrison Smith; 1930. 820 p.
2. Hemingway E, editor. *Men at war*. New York: Bramhall House; 1955. 1072 p.
3. Emmert S, Trout S, editors. *World War I in American fiction: an anthology of short stories*. Kent: Kent University Press; 2014. 408 p.
4. Haytock J. *The routledge introduction to American war literature*. New York: Routledge; 2018. 196 p.
5. Davis L. Armageddon – twelve years after. *Virginia Quarterly Review*. 1930;6(4):630–640.
6. Buitenhuis P. American literature of the Great War. *American Studies International*. 1985;23(2):79–86.
7. Hopkins Ch. Beyond fiction? The examples of winged warfare (1918). In: Quinn PT, Trout S, editors. *The literature of the Great War reconsidered. Beyond modern memory*. London: Palgrave Publishers; 2001. p. 9–23.

Артыкул паступіў у рэдкалегію 11.12.2024.
Received by editorial board 11.12.2024.